

Caldes de Malavella

● Caldes de Malavella és, als anys trenta, una població del rerepaís a la comarca de la Selva, de poc més de 2.000 habitants, ben comunicada amb Girona i Barcelona pel ferrocarril i per la carretera general. Tot i que es tracta d'una vila petita, reuneix un seguit de particularitats que la converteixen en un microcosmos ideal a l'hora d'estudiar l'impacte de la Guerra Civil. És una població de grans propietats agrícoles i forestals i, per tant, de conflicte agrari larvat. Disposa, també, d'un pes del sector industrial considerable per les dimensions del poble, per bé que enfocat exclusivament cap a l'extracció i envasament d'aigua mineral. És, a més, gràcies a l'atractiu dels seus tres balnearis, un nucli d'estiuig de primer ordre, on floreixen les segones residències de les classes benestants gironina i barcelonina. Una activitat econòmica, el turisme, que activa alhora el sector de la construcció, amb una gran presència de paletes i manobres, i de serveis, especialment de lleure i de transports. A Caldes s'apleguen en petites dosis, doncs, els principals ingredients de la societat catalana de l'època: un sector agrari amb grans propietaris i uns camperols sense accés a la propietat de la terra; patrons i obrers, de fàbrica i de la construcció, sectors molt influenciats per l'anarcosindicalisme; una presència estacional de grans fortunes en una vila situada estratègicament en relació amb les principals vies de comunicació, cosa que genera una constant circulació de persones i, consegüentment, d'idees.

«Els corcs del record»

● «Explicar la meua vida. ¿Per què? No val la pena, ja que segurament tot això que escric ningú ho llegirà, i si escric és per alleugerir el meu ànim i així, durant els moments que la ploma corre damunt el paper, el meu ànim està mig tranquil i els corcs dels records no menguen i no em corquen la vida, perquè aquest rosc continu no es pot arribar a aguantar.» El 9 de desembre de 1960, Joaquim Aleixandri escriu aquestes línies de reflexió sobre una de les seves passions: escriure. La vintena de llibretes manuscrites trobades contenen, a banda dels fragments que han servit per elaborar el present

reportatge, un llarg repàs de la seva activitat política, des de la dictadura de Primo de Rivera, passant per les campanyes electorals en època republicana, fins a la terrible experiència dels camps de concentració francesos. També hi ha les transcripcions, tant de les cartes

Portada d'una de les llibretes.

enviades com de les rebudes, de la correspondència amb altres exiliats, que, juntament amb un diari personal, permeten resseguir amb profunditat la vida quotidiana d'un exiliat.

relata Aleixandri: els escorcolls constants a cases de pagès en les zones rurals durant l'estiu del 1936. L'objectiu principal: la repressió sobre els grans propietaris i la localització d'elements dretans o religiosos que s'oculten en cases pròpies o de coneguts aprofitant el relatiu aïllament del camp. Un dels masos més pròsper de Caldes és can Foguerols. La propietat està presidida per una imponent masia de tres plantes, el cos més antic de la qual data del segle XVI, amb una capella annexa a l'edifici principal. El cap de casa és Josep Maria Mundet, destacat home d'ordre local. Aleixandri comanda la partida de milicians: «Un dels primers dies ens varen notificar que a casa d'en Foguerols s'hi havien amagat uns capellans i gent sospitosa. Vàrem sortir uns quants, vàrem arribar-hi de nit», explica en una narració colpidora: «Tot era fosc. Vàrem picar i ningú va respondre. Després de dues o tres vegades d'haver amenaçat d'enfonsar les portes, de sobte es varen encendre els llums i al mateix temps es va sentir un tret de fusell. Els que érem davant la porta d'entrada vàrem escampar-nos i vàrem posar-nos tots a la defensiva. Vàrem cridar: 'Obriu les portes o, si no, fem foc!' Les portes de la casa es varen obrir i va sortir la dona de la casa. 'Qui ha tirat aquest tret?', li varen preguntar. Ens va dir que ningú de la casa.»

El tret resultarà ser dels mateixos milicians que, envoltant la masia, enxampen el propietari fugint per una finestra i l'intenten aturar, infructuosament. Aleixandri continua a la porta principal: «Mentre estàvem parlant, alguns que coneixien la casa ens varen dir que podríem anar a fer un registre a la casa dels masovers. Bé, doncs a casa del masover es va trobar una escopeta; ja n'hi va haver prou per jutjar que aquest era el que havia fet foc, i més quan s'havia donat ordre que totes les armes s'havien d'entregar al comitè.»

La requisita està a punt d'acabar en un error fatal. «En aquestes —continua relatant— se'm va acudir agafar l'escopeta i anar a mirar-la en plena llum. Estava tota rovellada i qui sap el temps que

feia que no havia servit.»

L'escorcoll a la recerca dels capellans ocults continua: «Vàrem tornar a entrar a la casa dels amos i vàrem interrogar la mestressa i ens va dir que no hi havia ningú. Vàrem decidir fer un registre i jo vaig fer-me marcar el camí, però al passar una escala interior i trobar-me sol vaig dir-me a mi mateix que era molt perillós i, agafant de bracet la mestressa, la vaig apoiar fortament contra el meu costat i li vaig dir: 'Perdoni'm, però com que no sé qui hi ha a la casa de vostè i per si les mosques, vostè em protegirà amb el seu cos', i així vàrem pujar.»

De sobte, però, l'home decideix posar fi a l'escorcoll i ordenar als milicians que tornin a casa per on han vingut. Aleixandri confessa en les seves memòries quina és la causa que li impedeix continuar: «Vàrem entrar en dues o tres habitacions i, en obrir una porta, em va dir: 'El quarto de les meves nenes.' Quan vaig veure les seves dues filles, que eren petites, dormint, em van causar pena i li vaig dir: 'Bé, no entro pas i he acabat, tornem cap a baix.' Vaig cridar tots els milicians i vaig ordenar tornar cap a Caldes. Vaig dir al masover: 'Us presentareu demà al comitè amb la vostra escopeta i allà veurem.' No li vàrem ferres, l'únic que volíem era fer-li un xic d'impresió.»

Les nenes petites de l'episodi, Loreto i Núria, tenen set i dos anys, respectivament. A la casa aquell dia també hi dorm la filla gran dels Mundet, Maria, que aleshores té 10 anys. Set dècades després rememora els fets des del mateix mas Foguerols, on viu. D'aquell escorcoll Maria Mundet en serva poques coses, ja que amb prou feines va desvetllar-la el brogit que hi havia a l'exterior dels gruixuts murs de la casa: «Recordo que, l'endemà, la meua mare ens va explicar angoixada que la nit anterior havien vingut uns homes i ho havien regirat tot.» Maria Mundet també explica com el seu pare va acabar l'escapada a Cassà de la Selva, on es va poder refugiar a casa d'uns familiars fins que li va semblar que no corria perill. La mateixa testimoni recorda com aquella visita

del comitè no va ser l'única que van tenir: «Un temps després van tornar i van cremar tot el que hi havia dins de la capella, una talla de fusta molt antiga, les imatges i les cadires i tot.»

«Hi havia algú que tenia set de sang...»

FINALS DE JULIOL

Novament, les paraules d'Aleixandri: «Quan les coses anaven malament, jo veia que hi havia algú que tenia set de sang. Un dia en el comitè es va tractar de les monges que hi havia a Caldes. Uns les volien ficar a la presó, els altres les volien *emplear* a fer netejar les escoles i l'ajuntament i tot el que es presentés...»

La violència contra els propietaris rurals no és l'objectiu central de la raixa revolucionària. L'estament eclesial, autèntic poder fàctic repressor durant segles al país, és objecte ben aviat de les iras dels sectors més enardits. La violència anticlerical, un fet irrefutable i dramàtic durant aquelles setmanes, no és, però, un tret comú de tots els republicans, ans al contrari. Hi ha molts exemples en la historiografia sobre la matèria d'actuacions destinades a salvaguardar el patrimoni artístic religiós, i no són pas pocs els ciutadans d'esquerres (fins i tot anarquistes, com l'alcalde de la localitat veïna de Vidreres, l'avui centenari Francesc Llobet) que posen en perill la seva pròpia integritat per salvar veïns amenaçats. Són els personatges que l'historiador Joan Villarroya ha batejat com a *bombers*, pels seus intents d'evitar víctimes. Un perfil apropiat per a Aleixandri, defensor aferriat del laïcisme però reticent a l'aplicació d'una justícia discrecional: «Veia les coses com anaven i que si les monges es quedaven n'hi hauria algun que per fer mèrits les faria desaparèixer. Vaig proposar que se les invités a deixar la vila, i així es va fer.»

L'evacuació de les monges

FINALS DE JULIOL

La decisió està presa però les monges encara no són fora del poble. Segons consta en el padró d'aquell mateix any, són cinc dones, la més jove de 28 anys i la més gran, de 71. El nostre prota-